

Kloos

regelingsloonindex of index van de verdiende lonen – in de beschouwing moet worden betrokken. Onze fractie tilt zwaar aan de door de Minister geïntroduceerde willekeur. Het feit dat hij die openlijk belijdt, doet niets af aan de verwerpelijkheid daarvan.

□

Mevrouw **Bischoff** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Na de uitgebreide discussies uit het recente en het verdere verleden over de afwijking van de aanpassingsmechanismen bij de bouwtoeslag en vooral na de toezeggingen, gedaan door de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid op dit gebied, zal ik mij bij deze beraadslaging concentreren op de verlenging en de wijziging van de Loonwet.

Het gaat hier om een klein bouwsteentje – de andere moeten nog volgen – in de 'hoeksteen van het kabinetsbeleid' – ik citeer hier uit de regeringsverklaring – te weten loonmatiging. Wij geloven nog steeds dat het kabinet terecht een pleidooi houdt voor loonmatiging met draagkrachtelementen, al vrees ik dat het langzamerhand een beleid voert dat hiertoe zal leiden. De argumenten waren er vele: een herstel van de rendementen voor het bedrijfsleven; het terugwinnen van buitenlandse markten, waarmee al enige voortgang is gemaakt; het heroveren van de binnenlandse markt; een doorwerking in ambtenarsalarissen en in sociale verzekeringen, vanwege de door de Regering en alle regeringspartijen gewenste koppeling.

Deze redelijke argumenten klinken wat minder door – een stukje algemene beschouwingen kunnen wij toch niet laten, mijnheer de Voorzitter – maar van de ruziënde politici, die voor het eigen belang zijn en die hun eigen huishoudboekje niet in toom kunnen houden, klinkt meer door. 'Daarvan,' zeggen de mensen, 'worden wij de klos.'

Opvallend is de weerstand nu tegen de solidariteitsheffing, omdat er al zoveel aan solidariteit is gevraagd, zonder direct resultaat, en omdat men het werkgelegenheidsplan niet ziet zitten. De partiële berekeningen van het Centraal Planbureau geven aanleiding tot speculaties in de pers: 'Elke baan van ome Joop kost een half mln.'

Deze cijfers zijn te lang onweersproken geweest en worden nu te zwak weersproken. Het plan tot aanpak van de jeugdwerkloosheid getuigt zeker van politiek inzicht. Ik denk echter dat

het werkgelegenheidsplan moet voldoen aan een aantal voorwaarden. De voordelen moeten duidelijk opwegen tegen de nadelen, tegen de verhoging van de lasten. Dit moet snel bekend worden, ook tegen de achtergrond van een ruwe schatting van de werkgelegenheidseffecten van de ombuigingen. Wij kunnen daar niet omheen. Het plan moet voorts niet omgeven zijn door bureaucratische regeltjes en het moet niet hetzelfde lot beschoren zijn als het plan uit 1980.

Ik verwijs naar de studie van het Sociaal en Cultureel Planbureau, getiteld: 'Arbeidsplaatsenplannen of arbeidsplaatsen plannen?' Het plan dient er niet toe bij te dragen dat nieuwe initiatieven uit de samenleving – die zijn er, zoals samenwerkende werklozen in bedrijfjes – vergeten worden of platgeslagen worden door de goedbedoelde moker van de staat. Ik geloof dat als het plan niet aan deze voorwaarden voldoet, het meer kwaad dan goed doet. Dit alles moeten wij doen voor het teruggeven van de hoop en de geloofwaardigheid die nodig is om met name de werknemers nog om matiging te kunnen vragen.

En verder: decentralisatie en differentiatie in de onderhandelingen, een nieuw experiment dat zou passen in de verbale uitingen van ons politici, die erg voor decentralisatie zijn, zoals dit ook tijdens de algemene beschouwingen, dit najaar, in de Tweede Kamer aan de orde kwam. Ik geef toe dat loondifferentiatie, via de marktbeveging en het naar elkaar kijken, niet zo goed mogelijk is. Ik weet ook dat de marges zeer gering zijn voor vrije loononderhandelingen. Ik vraag mij echter namens mijn fractie toch af, waarom het kabinet er al zoveel vaart achter zet om een op zich zelf interessant experiment in een vroeg stadium af te breken of in ieder geval te belemmeren? Ik refereer hier aan de brief van de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid van 11 december aan de Eerste Kamer. Zoals het is, wil het kabinet zijn plan om partieel in te grijpen precies doen op de grond, zoals het ook door de Minister in de Tweede Kamer is verdedigd, dat wil zeggen op beperkte onderdelen van het arbeidsvoorwaardenbeleid.

Mijn vraag is: Waarom heeft het kabinet zo weinig ruimte gelaten voor dat kleine stukje vrije onderhandelingen dat er al nodig is, zodat het leek – zoals collega Kloos al zei – alsof de stukken al gedrukt waren voordat de Loonwet rond was? Kunnen wij dit doen? Zitten de politici die zelf hun huishoudboekje nog niet rond hebben, er niet te gauw met de knoet bovenop?

Voorts wil ik in dit verband nog even vragen, waarom niet gekozen zou kunnen worden voor een partiële ingreep op grond van een algemene maatregel? Ik wijs collega Kloos erop dat de uiteindelijke interpretatie die er in de Tweede Kamer aan is gegeven, de interpretatie was van mijn collega Nypels van de D'66-fractie uit de Tweede Kamer, te weten het op basis van een algemene loonmaatregel kunnen trefpen van een partiële maatregel.

De heer **Kloos** (PvdA): Dat was een uitspraak van oud-minister Albada.

Mevrouw **Bischoff** (D'66): Zeker, hij heeft inderdaad oud-minister Albada geciteerd, maar ik sprak ook van 'de uiteindelijke interpretatie in de Tweede Kamer'.

Mijnheer de Voorzitter! Waarom is de reden om nu zo snel in te grijpen, zo vaag onderbouwd in de brief van 11 december? Er wordt gezegd dat er eigenlijk niets gebeurt waarover wij ons grote zorgen moeten maken, maar toch moet er nu worden ingegrepen. Dat komt erbij. De Eerste Kamer is boos, want deze is buiten spel gezet. Ik neem aan dat de Stichting v.d. Arbeid boos is, dat de vakbonden daarin en daarbuiten boos zijn en ook de werkgevers. Mensen voelen zich gepasseerd. Ik vraag mij af, of dit nu het vertrouwen wekt in een nieuw beleid, dat hoop geeft en zich daardoor een breed draagvlak verschaft. U begrijpt, dat ik deze vragen stel als lid van een partij die alles deed om dit kabinet in het zadel te helpen en die ook van het kabinet het nieuwe beleid verwacht dat zo lang is bepleit.

□

De heer **Abma** (SGP) Mijnheer de Voorzitter! Op de vijf wetsontwerpen die ter behandeling op de agenda staan, op de 'vijf geboden' die de Regering ons hiermee toesteekt, wil ik misschien meer uitgedaagd dan volgaarne ingaan. Wat mij betreft, zal het een summiere bijdrage zijn omdat hierover al vele woorden her en der, over en weer, gewisseld zijn. Ik beperk mij dan ook tot enkele opmerkingen over een drietal wetsontwerpen.

Ik begin met het luchten van mijn hart. Dat geeft vervolgens gemak om de rest te zeggen. Vanzelfsprekend streelt het de Eerste Kamer dat de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid groot vertrouwen stelt in dit college. Dat kan elkeen die daarvan deel uitmaakt, echt verheugen. Of dat vertrouwen zich echter zo ver mag uitstrekken, dat de Minister er zelfs van uitgaat dat een door hem voorgesteld wetsontwerp al aanvaard is door de

Abma

Eerste Kamer, ook al is het al door de Tweede Kamer voor akkoord verklaard, is toch wel te veel van het goede.

De goede verstaander – die de Minister, zoals ik hem heb leren kennen, is – zal begrepen hebben dat de afkondiging van een loonmaatregel, of wat dat wezen mag, behoorlijk of onbehoorlijk – zo zou je het ook kunnen zeggen – bijdehand is geweest.

Minister **Den Uyl**: Mijnheer de Voorzitter! Dit is, naar ik meen, de zesde keer dat ik hoor dat ik, voordat de Eerste Kamer een desbetreffend wetsontwerp zou hebben beoordeeld – laat staan zou hebben aanvaard – een loonmaatregel zou hebben uitgevaardigd. Dat is niet het geval! In de brief aan beide Kamers worden – zoals de wet het vraagt – het voornemen tot het nemen van een maatregel en de zake-lijke inhoud van een eventuele maatregel meegedeeld. Er is geen loonmaatregel genomen. Ik zeg dat nu. Ik had dat graag later aan de Kamer uitgelegd, maar aangezien dit misverstand zich nu ook bij een hororabel man als de heer Abma blijkt voor te doen en nu het links en rechts gecolpoteerd wordt, wil ik nog eens uitdrukkelijk zeggen dat er nog geen loonmaatregel genomen is.

De heer **Christiaanse** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Mag ik erop wijzen dat de woordvoerder van het CDA dit ook bepaald niet heeft gezegd. Dat zal de Minister zich ook herinneren. Wij hebben heel stubiel weergegeven wat er werkelijk gebeurd is. Wij hebben niet gezegd dat er al een loonmaatregel genomen was. Wat nu per interruptie van de zijde van de Minister is opgemerkt, strekt zich niet uit tot alle woordvoerders en zeker niet tot die van het CDA!

Minister **Den Uyl**: Ik heb de subtiliteit opgemerkt, evenals de gewekte suggestie.

Mevrouw **Bischoff** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Ik meen dat ook de woordvoerders van D'66 het hadden over het voornemen in de brief van de Minister aan het bestuur van de Stichting van de Arbeid om op basis van artikel 10, dat nog niet door deze Kamer is goedgekeurd, iets te doen.

De heer **Abma** (SGP): Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de Minister voor het vriendelijke compliment dat hij maakte. Het spijt mij alleen enigszins dat ik de zesde woordvoerder was! Ik zal ook nog de derde woordvoerder zijn die zich veronschuldigt. Ik heb mij echter met enige slag om de arm uitgedrukt.

Ik heb gezegd: de afkondiging van een loonmaatregel, of wat dat wezen mag. Zo staat het letterlijk op mijn papier. Ik heb dus toch enige reserve betracht. In ieder geval is de zaak duidelijk.

Het is niet ons principe om mensen half ontkleed de weg op te sturen, maar de Minister moet ons dan ook niet in verleiding brengen om hem in flanel te plaatsen. Laat ik duidelijk zijn: alleen om die reden zouden wij het wetsontwerp niet willen verwerpen.

Ten slotte zitten wij hier als Eerste Kamer niet voor spek en bonen, maar ook om te kijken naar het grote financiële lek en de daarmee samenhangende lonen. Zoals bij schriftelijke parlementaire vragen dikwijls het geval is zal ik in de antwoorden die stelling zullen komen, de moeilijkheden terug kunnen vinden die verband houden met de kalender, de lange start en stokmoeilijkheden van het kabinet enzovoorts. Regeren is echter vooruitzien en ook deze dingen had men moeten kunnen voorzien. Wanneer de zaak van het banenplan doorgaat, heeft de Minister voor zich zelf alvast een baan geschapen, namelijk die voor loonstopwetgever of iets van dien aard. Ik wil die baan niet tot het vuile werk rekenen, maar het lijkt mij wel onaangenaam werk.

Nu mij dit pak van het hart is, wil ik de andere wetsontwerpen afwerken en beginnen met wetsontwerp 16 632. Dit wetsontwerp heeft heel wat protesten en verzet ontmoet.

Ik ben er evenmin erg gelukkig mee en aangezien ik niet in herhalingen wil vervallen, zullen een aantal bezwaren die reeds met verve zijn opgenoemd nu achterwege blijven. Over de details is eveneens genoeg gesproken. Eerlijk gezegd kan ik het niet volgen en dat 'niet volgen' houdt min of meer al een standpunt in. Het wetsontwerp komt bij mij enigszins schimmig over. Het lijkt een vat met tegenstrijdigheden. De wet is bedoeld als een tijdelijke wet en zij regelt de onderhavige materie precies tegengesteld aan de nog bestaande regeling, alhoewel de verwachting leeft dat voor een hoog percentage die bestaande toestand toch weer zal terugkeren wanneer de tijdelijkheid is vervallen en de materie wordt geregeld op de wijze die men zich heeft voorgesteld.

Waarom dan dit intermezzo? Kon het wetsontwerp werkelijk niet even wachten? Dit zou misschien nog meer stimulans meegebracht hebben voor die definitieve regeling. Bij dit soort dingen zeggen wij ook altijd: niets is zo blijvend als 'tijdelijk'. Men heeft gezegd dat de voorgestelde procedure in de lijn zou liggen van de zogenaamde

emancipatie. Emancipatoir-gezinden vinden juist dat dit helemaal niet het geval is. Ook dit is een tegenstrijdigheid.

Misschien is het ook wel een beetje te veel van het goede om bij alle wetsontwerpen en bij elk artikel de emancipatie te betrekken en overal anti-emancipatoire spoken te ontdekken. Ik heb lang genoeg in de staatkunde meegedaan om op te merken dat in de politieke periodiek bepaalde doelstellingen overal ontdekt worden en overal met enorme vindingrijkheid naar voren worden gebracht. Ik zou haast zeggen dat dit te pas en te onpas gebeurt. Zo iets behoeft echter geen rage te worden en het lijkt mij dat ik daarmee in het belang van de doelstelling zelf pleit.

Trouwens, ik zie die emancipatienoodzaak helemaal niet in bij de onderhavige materie. Datgene waartegen men namelijk hierbij storm loopt, is misschien wel een primaat, maar toch wel heel duidelijk een 'primaat in ter pares'. Ik kan hiervan nog meer zeggen, maar wanneer het over dat 'primaat' gaat, moet het meeste zijn zich juist daarin openbaren dat men de ander wil dienen.

Waarom bestaan dan al die verontusting en verontwaardiging? Het emancipatiestreven openbaart zich met name ten aanzien van en in het huwelijk al te zeer op een individualiserende manier. Onze tijd laboreert te veel aan deze tendens, terwijl reeds hier en daar de klanken ruchtbaar worden, dat er solidariteit moet zijn. Juist het huwelijk en het goed functioneren ervan kunnen bevorderen dat de gedachte van samenbinding en het vormen van een eenheid tot stand komen, met alle nodige uitstralingseffecten.

Een andere contradictie betreft het inkomen, en toch weer niet, lees je dan. Het veelvuldig voorkomen van het trieste verschijnsel van de echtscheiding heeft vooral de stoot gegeven tot de oplossing die in het voorgestelde wetsontwerp is gekozen; dat is tenminste het verhaal. Laat ik beginnen met een confessie ten aanzien van het huwelijk: het is een groot goed, waar de overheid vanaf moet blijven. Het gaat hierbij om een door God samengevoegde verbintenis, die door geen mens mag worden gescheiden. Om te beginnen vind ik dat men daarmee al volop op een ongewenste manier bezig is wanneer men de factoren 'onderhouden' en 'verzorgen' – die inderdaad onderscheiden mogen worden – zo rigoureuus uit elkaar haalt. Als of onderhouden geen verzorgen is en verzorgen geen onderhouden. Hoe dikwijls worden ouders of zij die hen

Abma

vervangen niet zonder meer in een adem 'verzorgers' genoemd. Voor mijn besef zijn deze termen ter wille van de zaak geforceerd van elkaar geïsoleerd. Daarop rust dan het argument, dat in dit geval de vrouw, moeder/verzorgster, maar de aanvraagster moet zijn.

De te grote frequentie van echtscheidingen en het zich daarop al vast instellen, werkt veel te suggestief. Men kan wel zeggen dat het maar een kleinigheid is waar men zich wel overheen zal werken, maar laat de overheid alstublieft tegengesteld stimuleren. Juist omdat dingen klein beginnen, is het noodzakelijk – gedachtig aan de wijze spreuk – om principiële, initiële ontwikkelingen tegen te gaan.

In de discussie aan de overzijde van het Binnenhof is gezegd, dat de techniek een alternatief of de mogelijkheid van keuze blokkeert. Zijn wij dan al zo ver een technocratie geworden? Om welke techniek gaat het daarbij, de computer misschien? Die wordt toch tevoren geprogrammeerd en is toch afhankelijk van wat er is ingestopt? De ambtenaren zouden het beter kunnen uitleggen. Moet ik begrijpen dat de zaken al beklonken waren, alvorens de regeling naar het parlement werd verzonden?

Ik hoop, dat ik mijn ontdaan zijn erover op de Regering heb kunnen overdragen. Nog meer hoop ik dat mijn veronderstellingen niet de juiste zijn, maar ongerust ben ik wel.

Eerder bij soortgelijke wetgeving hebben wij wel eens verondersteld, dat er een typische rolwisseling plaatsvindt, meer dan eenmaal.

Hetgeen met recht en rede geruime tijd als regel gold, wordt in een uitzonderingspositie gedrongen en hetgeen tot dusver uitzondering was, wordt tot regel of zelfs regelgevend verheven.

Ik sla twee wetsontwerpen over. Zij zijn niet van belang ontbloot, doch ik beperk mij tot hetgeen mij op dit moment het meest op de tong brandt.

Over de voorbarige stop is al het nodige, zelfs per interruptie, gesproken en is ons ongemakkelijk bezwaar geuit. Bij wetsontwerp 16 632 stelde ik reeds technocratie aan de orde. In wetsontwerp 17 199 is sprake van aanpassingsmechanismen en in de discussie is ook talloze malen het woord koppelingsmechanisme gevallen. Wat de materie van het wetsontwerp betreft, lijkt mij voor de Regering de kritische, doch ook intrigerende en inspirerende vraag naar voren te komen of men op dit terrein niet te mechanistisch bezig is of, om het wat spiritueler

uit te drukken, te dogmatisch. Dit geeft veel moeilijkheden; het leidt met grote regelmaat tot noodwetjes, verlengingen en tijdelijke wetten. Het feit dat de laatste jaren dergelijke wetgeving gedurig aan de orde is, stimuleert de vraag of uitvoeriger en diepgaande bezinning over de totaliteit niet nodig is. Sommigen willen zelfs dat hierop geanticipeerd wordt. Zoals het nu gebeurt, houdt de Regering wel een illusie overeind, doch de realiteit beantwoordt keer op keer niet aan die illusie. Daarenboven zullen de economische omstandigheden de eerstkomende jaren wellicht niet ingrijpend veranderen. Bovendien is de vraag interessant of het koppelingsmechanisme, dat bij een stijgende tendens redelijk bevredigde, ook effectief is bij een dalende tendens. Dit komt bij machines wel vaker voor. Als het goed weer is lopen deze gesmeerd, maar als het bij voorbeeld vriest, doen zich allerlei stagnaties voor.

Ten slotte is de vraag gewettigd, of een dergelijk automatisme, een dergelijk functioneren, afhankelijk is van een met cijfers en procenten aan te geven verhouding van werkenden en niet-werkenden.

Ik heb een kabinetsperiode gekend – en de Minister nog meer – waarin zich ook wel eens donkere wolken vertoonden, doch waarin wij allen steeds weer herademden omdat er steeds weer meevallers opdaagden. Wij verkeren thans echter in een tijdsgewricht, waarin zich na elke moeizaam tot stand gekomen oplossing – zo goed en kwaad als het gaat en met alle daaraan verbonden pijn – steeds weer nieuwe tegenvallers en gaten presenteren. De wetgeving moet dan telkens weer met allerlei kunstgrepen hieraan aangepast worden en de bakens moeten worden verzet. Dat is nu juist zo ontmoedigend. Zou het misschien niet veel meer aanbeveling verdienen, dat de Regering zou overwegen een duidelijke linie in te nemen, zodat het niet telkens nodig is te retireren en een nieuw front te vormen?

Ook rijst de vraag of het instrument van de omgebouwde wet op de loonvorming wel voldoet. Artikel 10 is weliswaar per amendement gewijzigd, doch onder wel zeer uitdrukkelijke en beslissende voorbehouden die de bewindsman heeft gemaakt. De eigenlijke opzet was een wat meer horizontale ingreep, die gemakkelijker zou kunnen ontwaarden in een veel sterker nivellerend effect. Ook in dit opzicht kan men hetzelfde stellen wat ik al eerder heb genoemd, namelijk dat men ook van het goede wel eens te veel kan krijgen,

dat juist in deze periode stimulansen nodig zijn en dat die nivellering dan misschien wel een kwalijke zaak is. Daarom was eerder een meer horizontale ingreep bedoeld dan een verticale ingreep om uitschieters per CAO enz. te snoeien.

Van onze kant plegen wij bij debatten over inkomens en inkomensvorming nogal eens naar voren te brengen dat wij een heel andere mentaliteit zeer gewenst achten. Ik noem dat dan de wederkeer tot of de eer aan hoogste wetten en woorden. Wij voegen daarbij dat dit een groot loon brengt, ja zelfs garandeert. Dat is op zich zelf ook een nationaal belang. Er mag geen misverstand postvatten dat langs deze weg de gigantische economische moeilijkheden waarmee wij te worstelen hebben, in een handomdraai plotseling zouden zijn verdwenen. Dat grote loon mag dan ook niet te zeer materialistisch worden uitgelegd. Het gaat in feite om deze voldoening dat, als wij spreken over inkomensvorming en inkomensmatiging, wij niet alleen zien op dat wat van ons is, maar ook op dat wat van de ander is. Daarin bestaat de grote voldoening, het zogenaamde grote loon.

De vergadering wordt van 11.48 uur tot 14.55 uur geschorst.

Voorzitter: Van der Werff

Staatssecretaris **Dales**: Mijnheer de Voorzitter! Er zijn enkele opmerkingen gemaakt rond en naar aanleiding van, niet meer rechtstreeks over de wetjes die onder mijn handtekening zijn ingediend. De heer Van Tets stelde een heel duidelijke vraag over de inkomensafhankelijke kinderbijslag en de leeftijdsafhankelijke kinderbijslag. De gedachte van de inkomensafhankelijke kinderbijslag staat nog en is niet, zoals hij vroeg, door de bewindsliden verlaten. Ook zijn de werkzaamheden met betrekking tot de leeftijdsafhankelijke kinderbijslag niet stopgezet. Er wordt aan voortgewerkt. Een verder werken aan de leeftijdsafhankelijke kinderbijslag zal een inkomensafhankelijke kinderbijslag niet onmogelijk maken. Deze gedachten verdragen elkaar in principe nog wel. De gedachten over de inkomensafhankelijke kinderbijslag zijn nog volstrekt onvoldoende bediscussieerd. Dat laat onverlet dat er veel over in de pers is verschenen. Dat is echter niet altijd een blijk dat de discussie ten principale is gevoerd. Er moet nog over worden doorgedacht, er moet nog kabinetsberaad over plaatsvinden. In dit voortgaande den-